

Poznań, 06.01.2017 r.

Dr hab. Ewa Kiryluk-Dryjska

Wydział Ekonomiczno-Społeczny

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Marii Woźniak-Andrzejuk pt. „Ekonomiczne determinanty aktywności eksportowej polskich grup i organizacji producentów owoców i warzyw.”

1. Uwagi ogólne

Recenzowana praca liczy 198 stron, składa się z 4 rozdziałów, podsumowania i wniosków. W pracy znajduje się obszerny aneks (22 tabele) zawierający informacje uzupełniające i kwestionariusz ankiety. Spis literatury liczy 99 pozycji, z czego 17% to pozycje angielskojęzyczne. W pracy znajduje się spis tabel i wykresów.

Głównym celem pracy było „określenie i ocena czynników sprzyjających i barier wpływających na możliwość rozszerzenia działalności grup producentów owoców i warzyw na rynki międzynarodowe w formie eksportu, oraz skutków i uwarunkowań wynikających z tych działań.” Uzupełniającym celem pracy było „ukazanie jakie czynniki zdecydowały o rozwoju eksportu grup producentów owoców i warzyw.” Cel pracy został sformułowany prawidłowo a struktura pracy została podporządkowana jego realizacji.

2. Układ pracy

W pierwszym rozdziale pracy Autorka uzasadnia wybór tematu, definiuje cel pracy, zadania badawcze oraz stawia hipotezy. Dokonuje również opisu metody badań oraz źródeł pozyskiwania danych. Drugi rozdział pracy oparty jest o przegląd literatury dotyczący działalności grup i organizacji producentów owoców i warzyw oraz ich umiejscowieniu w teorii ekonomii. Autorka przedstawia uwarunkowania prawne działalności grup, liczbę i rozmieszczenie tych organizacji w Polsce, sytuację w tym zakresie w UE ze szczególnym uwzględnieniem Holandii, Belgii oraz Danii. Następnie dokonuje wnikliwego i krytycznego przeglądu literatury ekonomicznej dotyczącej działalności grupowej w teorii ekonomii, teorii

internacjonalizacji oraz handlu międzynarodowego. W rozdziale trzecim pracy zaprezentowane są uwarunkowania makroekonomiczne na międzynarodowym rynku owoców i warzyw uwzględniające światową produkcję, handel międzynarodowy oraz kształtowanie się cen. Rozdział czwarty pracy przedstawia wyniki badań autorki pozwalające na weryfikację postawionych hipotez. Autorka na podstawie danych statystycznych dokonuje próby badania powiązań sektora owoców i warzyw z rynkiem europejskim oraz stopnia jego uzależnienia od koniunktury na rynkach zagranicznych. Ponadto, na podstawie wyników badań ankietowych wyróżnia czynniki sprzyjające i bariery wpływające na działania eksportowe grup. Dokonuje również próby oceny konkurencyjności handlowej sektora przy pomocy metod wskaźnikowych. Wyniki te zestawia z ocenami konkurencyjności sektora dokonanymi przez respondentów w badaniu ankietowym. Ta dwutorowa analiza będąca połączeniem wnioskowania na bazie danych uzyskanych z instytucji publicznych oraz danych pochodzących z badań ankietowych upoważnia ją do wyciągnięcia wniosków.

Pracę kończą podsumowanie i wnioski zawierające przedstawienie najważniejszych wyników badań oraz ich powiązanie z hipotezami badawczymi.

3. Uwagi merytoryczne

Praca, zgodnie z tytułem, podejmuje problem ekonomicznych determinant aktywności eksportowej polskich grup i organizacji producentów owoców i warzyw. Wybrany temat badań uważam za bardzo ciekawy i ważny. **Określenie sytuacji w zakresie stopnia umiędzynarodowienia polskich grup producentów owoców i warzyw oraz identyfikacja procesów wpływających na działalność eksportową może mieć duże znaczenie nie tylko naukowe, ale i praktyczne zarówno dla producentów rolnych jak i dla instytucji państwowych zajmujących się polityką rozwoju wsi i rolnictwa.** Dla producentów rolnych może być wskazówką o celowości i możliwościach wprowadzenia procesów umiędzynarodowienia działalności grup. Dla instytucji państwowych może natomiast stanowić swego rodzaju podsumowanie programu strukturalnego wspierającego tworzenie grup producentów rolnych w Polsce i być ważnym wyznacznikiem dla wyboru odpowiednich programów strukturalnych w przyszłości.

Bardzo mocną stroną pracy jest **jasne i precyzyjne uzasadnienie badań oraz wielowątkowy przegląd literatury.** Autorka w sposób konsekwentny i precyzyjny przedstawia dotychczasową wiedzę zawartą w pozycjach literaturowych na temat działalności grupowej w teorii ekonomii, teorii internacjonalizacji oraz handlu

międzynarodowego. Pisząc o działalności grupowej Autorka nawiązuje między innymi do ujęcia neoklasycznego, instytucjonalnego oraz elementów teorii wyboru publicznego. Porusza problem internacjonalizacji oraz dokonuje charakterystyki wybranych teorii handlu zagranicznego. **Na uwagę zasługuje próba krytycznego podejścia do omawianych teorii i analiza możliwości ich zastosowania do opisu działalności eksportowej grup na rynku owoców i warzyw.**

W pracy postawiono trzy hipotezy badawcze. Hipoteza pierwsza brzmi: „W podejmowanych działaniach eksportowych przez polskie grupy producentów owoców i warzyw na rynki zagraniczne, decydującym czynnikiem były różnice cenowo kosztowe produktów pomiędzy rynkami krajowymi a zagranicznymi.” Hipoteza druga mówi, że: „Polski eksport owocowo-warzywny wykazywał powiązania z rynkiem europejskim i zależał od koniunktury na rynkach zagranicznych i konkurencyjności eksportowej sektora.” Natomiast hipoteza trzecia: „Handel zagraniczny owocami i warzywami okazał się sprzyjającym czynnikiem wpływającym na procesy rozwojowe grup.” Pewne zastrzeżenia budzi stawianie hipotez w czasie przeszłym bez sprecyzowania okresu badawczego. Trafniejsze byłoby ich ujęcie w czasie teraźniejszym.

Główny wniosek płynący z pracy mówi, że: „najważniejszym czynnikiem wchodzenia grup i organizacji producentów owoców i warzyw na rynki zagraniczne była jakość produkcji i różnice cenowe”. Relatywnie niższa cena oferowanych produktów, będąca wynikiem niższych kosztów produkcji przy wysokiej (w ocenie prezesów grup) jakości produktów umożliwiła polskim grupom i organizacjom owoców i warzyw ekspansję zagraniczną. Oferując, więc wysoką jakość i duże, jednorodne partie towaru polscy producenci mają szansę zaistnienia na rynkach zagranicznych. Może być to wskazówką dla pozostałych grup producentów w tym sektorze o możliwościach ekspansji.

Za ciekawe uważam spostrzeżenia Autorki wynikające z obserwacji powiązań wymiany handlowej sektora owoców i warzyw z efektami globalnego kryzysu z 2007 roku. Autorka wykazuje, że eksport owoców i warzyw na rynki zachodnie osłabił się w wyniku kryzysu, natomiast na rynkach wschodnich nastąpiła wówczas dynamizacja obrotów handlowych.

Lektura rozprawy nasuwa też pewne uwagi dyskusyjne i związane z nimi pytania. Wyniki badań oparto na analizie 28 grup i organizacji producentów owoców i warzyw, które udzieliły odpowiedzi na pytania ankietowe (spośród 276 funkcjonujących w Polsce). W

analizie nie uwzględniono 38 grup, które zadeklarowały brak prowadzenia działalności eksportowej. Powstaje zatem pytanie: czy bariery wpływające na możliwość rozszerzenia działalności grup producentów na rynki międzynarodowe (element celu pracy) nie powinny być analizowane również na podstawie odpowiedzi grup, które działalności nie prowadzą? Pozwoliłoby to na możliwość weryfikacji teoretycznych barier rozwoju internacjonalizacji przedstawionych w literaturowym rozdziale pracy (rozdział 2.3.4). Umożliwiłoby to również stworzenie profilu grup, które podejmują działalność eksportową i skonfrontowanie go z grupami, które nie dokonują internacjonalizacji. Takie podejście wymagałoby bardziej rozbudowanego kwestionariusza ankiety, ale mogłoby znacznie wzbogacić wyciągane wnioski. W pracy brakuje też opisu próby badawczej, którego można by dokonać na podstawie pierwszej części kwestionariusza ankietowego.

W celu weryfikacji hipotezy trzeciej Autorka dokonuje porównania zmian PKB w wybranych krajach ze zmianami w polskim eksporcie owoców i warzyw do tych krajów, a następnie buduje modele regresji w oparciu o te wartości. Autorka w pracy uzasadnia takie podejście brakiem danych dotyczących wskaźnika konsumpcji indywidualnej i jednocześnie jego wysoką korelacją z PKB. Uznając celowość przeprowadzania takiej analizy należy podkreślić, że wyciągane z niej wnioski są dyskusyjne. W większości wypadków dla owoców i we wszystkich przypadkach dla warzyw zależność ta była statystycznie nieistotna. Nie można więc mówić o słabej bądź mocnej korelacji w sytuacji gdy test wskazuje na brak statystycznie istotnej zależności (nawet przy poziomie ufności $p < 0,10$). Stąd wnioskowanie, o wyższej korelacji pomiędzy eksportem owoców z Polski a PKB krajów partnerskich w stosunku do warzyw nie wydaje się być trafne.

W pracy obliczono wskaźnik ujawnionej komparatywnej przewagi konkurencyjnej polskiego sektora owoców i warzyw na tle krajów UE, przyjmując jako punkt odniesienia całkowity eksport dla Polski i partnerów handlowych. Jest to podejście metodycznie poprawne. Wydaje się jednak, że z punktu widzenia wyciąganych wniosków trafniejsze byłoby przyjęcie za punkt odniesienia eksportu sektora rolno-żywnościowego.

Poczynione uwagi dyskusyjne i krytyczne nie podważają wartości pracy a mogą być przydatne przy wydaniu książkowym pracy lub przy kontynuacji badań. **Doktorantka konsekwentnie realizowała wyznaczone zadania badawcze, wykazała się znajomością omawianych zagadnień oraz umiejętnością analizy i porównań.**

4. Uwagi formalne

1. W spisie literatury powielane są te same pozycje.
2. W pracy pojawiają się błędy ortograficzne i interpunkcyjne, które wymagają korekty przed publikacją pracy.
3. Opis i analiza wykresu 45 jest mało precyzyjna.
4. Na wykresach 13 i 14 brak jest jednostek.

4. Konkluzja końcowa

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani magister Anny Marii Woźniak-Andrzejuk pt. „Ekonomiczne determinanty aktywności eksportowej polskich grup i organizacji producentów owoców i warzyw” mieści się w dyscyplinie Ekonomia. Autorka potwierdziła w pracy wiedzę teoretyczną z zakresu tej dyscypliny naukowej, rozwiązała oryginalny problem badawczy oraz dowiodła, że potrafi samodzielnie prowadzić pracę naukową.

Stwierdzam, że oceniana rozprawa spełnia formalne oraz merytoryczne wymagania zawarte w Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Na tej podstawie wnioskuję o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Pani magister Anny Marii Woźniak-Andrzejuk do publicznej obrony.

